

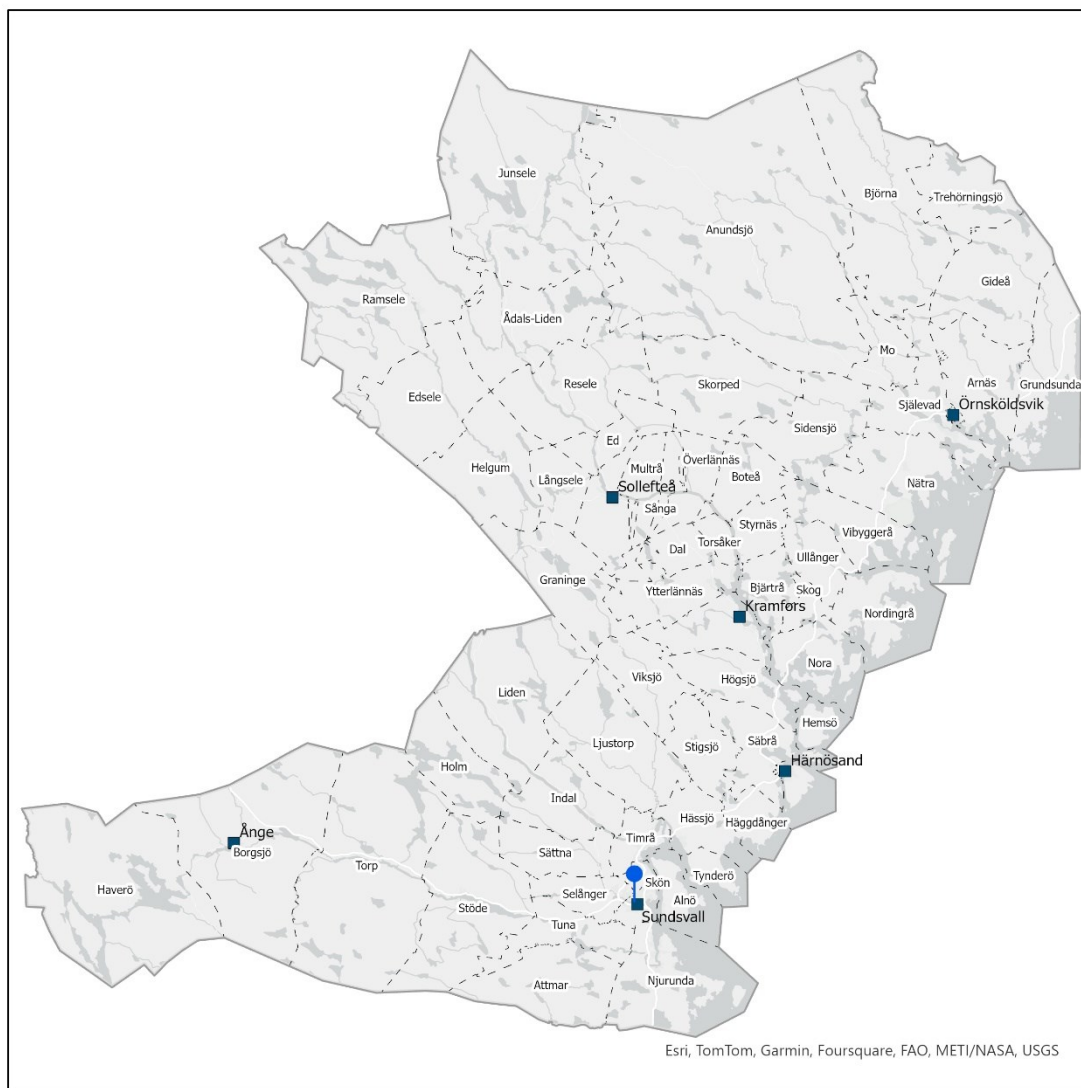
VÄSTERNORRLANDS MUSEUM

Arkeologisk schaktövervakning inför markkabelanläggning vid Bünsowska Tjärnen 2024

Sundsvall Västermalm 1:1, L1935:748, Sundsvall socken, Sundsvall kommun, Medelpad, Västernorrlands län

Rapport 2024:10
Fredrik Gustavsson

Arkeologisk schaktövervakning inför markkabelanläggning vid Bünsowska Tjärnen 2024 Rapport nr:
2024:10 Västernorrlands museum
Framsidesbild: Ytan innan grävning

Västernorrlands museum
Murbergsvägen 31
871 50 Härnösand
www.vnmuseum.se
ISSN 2000-0111

© 2024 Västernorrlands museum, Härnösand.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY

Kartor: Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, I2018/00090, © Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister (KMR)

Maps throughout this report were created using ArcGIS® software by Esri. ArcGIS® and ArcMap™ are the intellectual property of Esri and are used herein under license. Copyright © Esri. All rights reserved. For more information about Esri® software, please visit www.esri.com.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Bakgrund.....	2
Syfte.....	2
Metod	3
Natur- och fornlämningsmiljö	4
Tidigare undersökningar.....	5
Redovisning av arbetet.....	6
Anläggningar	10
Fynden	13
Tolkning och diskussion.....	14
Rekommendation.....	14
Tekniska och administrativa uppgifter	15
Arkivhandlingar.....	15
Referenser	16
Bilaga 1. Profiler.....	17
Bilaga 2. Anläggningstabell.....	18
Bilaga 3. Schaktbeskrivning	19
Bilaga 4. Fotolista.....	20
Bilaga 5. Dagbok.....	21

Sammanfattning

Med anledning av Sundsvall elnät ABs planerade markkabelanläggning har Västernorrlands museum genomfört en arkeologisk schaktövervakning inom fastigheten Västermalm 1:1, Sundsvall kommun. Vid undersökningen påträffades vad som kan ha varit resterna av en kallmurad stenmur vilken syntes på en karta från 1857.

Vid schaktövervakningen grävdes och rensades stenraden fram och fotodokumenterades, samt beskrevs med enskilda kontextark och mättes in med GPS, varefter de helt bortfördes från undersökningsområdet. Inga övriga lämningar eller fynd framkom.

Schaktningsområdet var i stort sett orört av modern aktivitet, även om en modern nedgrävning med sand och stenfyll har dokumenterats med profilritning, en oljekabel har mätts in som störning med GPS, och tre moderna stabiliseringslager påträffades nära det västliga slutet av schaktet vilka dokumenterades med ritning och GPS.

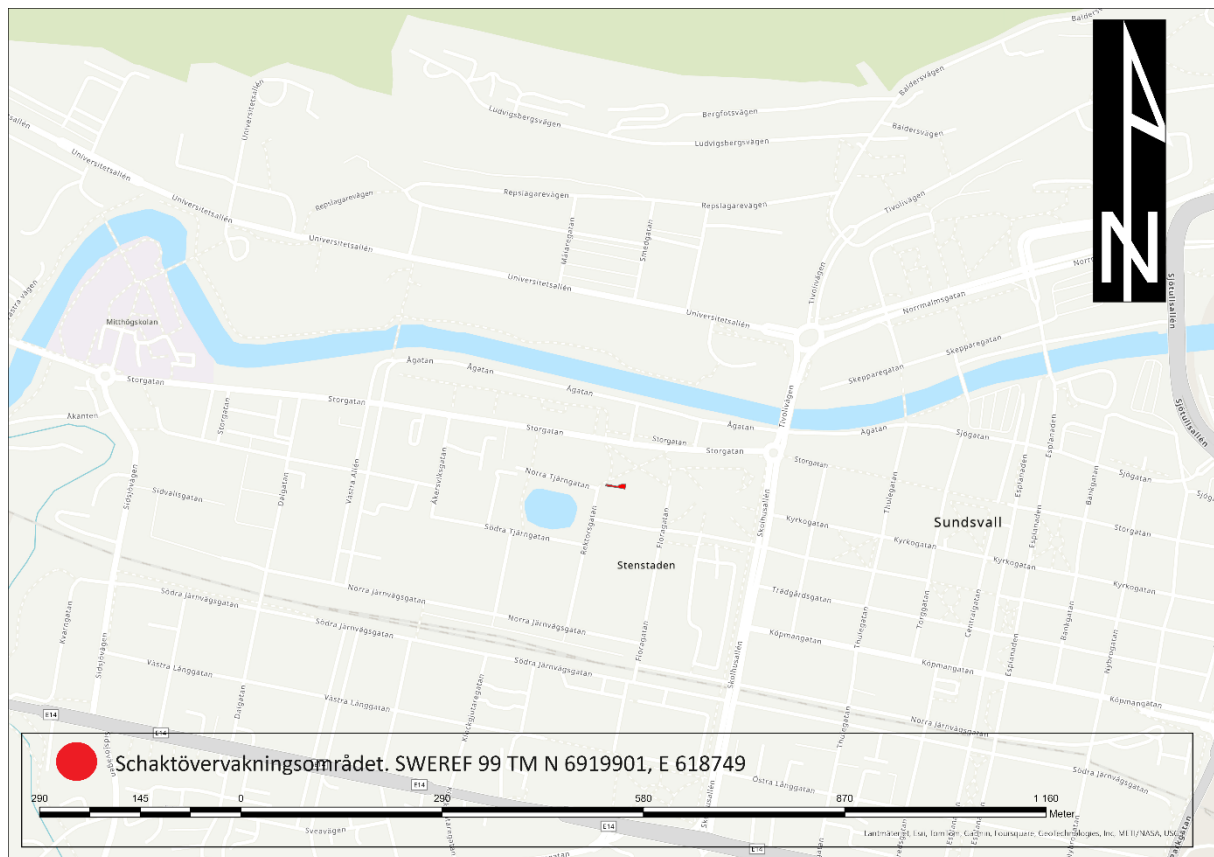
Bakgrund

Med anledning av Sundsvall Elnät ABs planerade markkabelanläggning har Västernorrlands museum genomfört en arkeologisk schaktövervakning inom fastigheten Västermalm 1:1, Sundsvall kommun. Det gick ej att bevisa modern exploatering på ytan, och den är nära belägen byggnader av historisk signifikans såsom Gustav Adolfs kyrka och Kyrkans Hus. Den ligger också nära den historiska vägen St. Nygatan.

Syfte

Syftet med den arkeologiska schaktövervakningen var att fastslå om det fanns relevanta fornlämningar eller kulturhistoriska lämningar vilka behövde dokumenteras innan markkabeln kunde komma på plats. Utgångspunkten var att dokumentera arkeologin under schaktövervakningens gång.

Schaktövervakningens målgrupper var Länsstyrelsen samt Sundsvall elnät AB.

Figur 1. Översiktskarta över schaktövervakningsområdet.

Metod

Schaktövervakningen genomfördes under två soliga dagar, 24 och 25 juni 2024. Den berörda ytan schaktades med maskin ner till det djup som byggherren behövde ta sig i syfte att placera ut markkabeln. Det rör sig om ett sammanhängande schakt. Totalt avbanades en yta på omkring 98 m². Schaktet och anläggningar fotodokumenterades och mättes in med RKT-GPS, och vi använde kontextblanketter för varje kontext oavsett typ (exempel: lager, fyll, sten etc).

Vi använde metalldetektor varje gång vi öppnade nya ytor, och använde skärslev, skyffel och fyllhammare för att gräva fram och rensa ytor och anlägg.

Stenraden, vars tre stenar fick benämning kontexter 5-7, blev inmätta med RTK-GPS, fick kontextark skrivna, och fotograferades från tre riktningar. De har avlägsnats ifrån schaktet.

Sundsvall Elnät AB skickade löpande foton av de nya kabelschakt som de grävt in i befintliga schakt, över månaderna innan vi infann oss på plats.

Figur 2. Schaktning utförd skiktvis, ner till det djup som exploatören behöver gå.

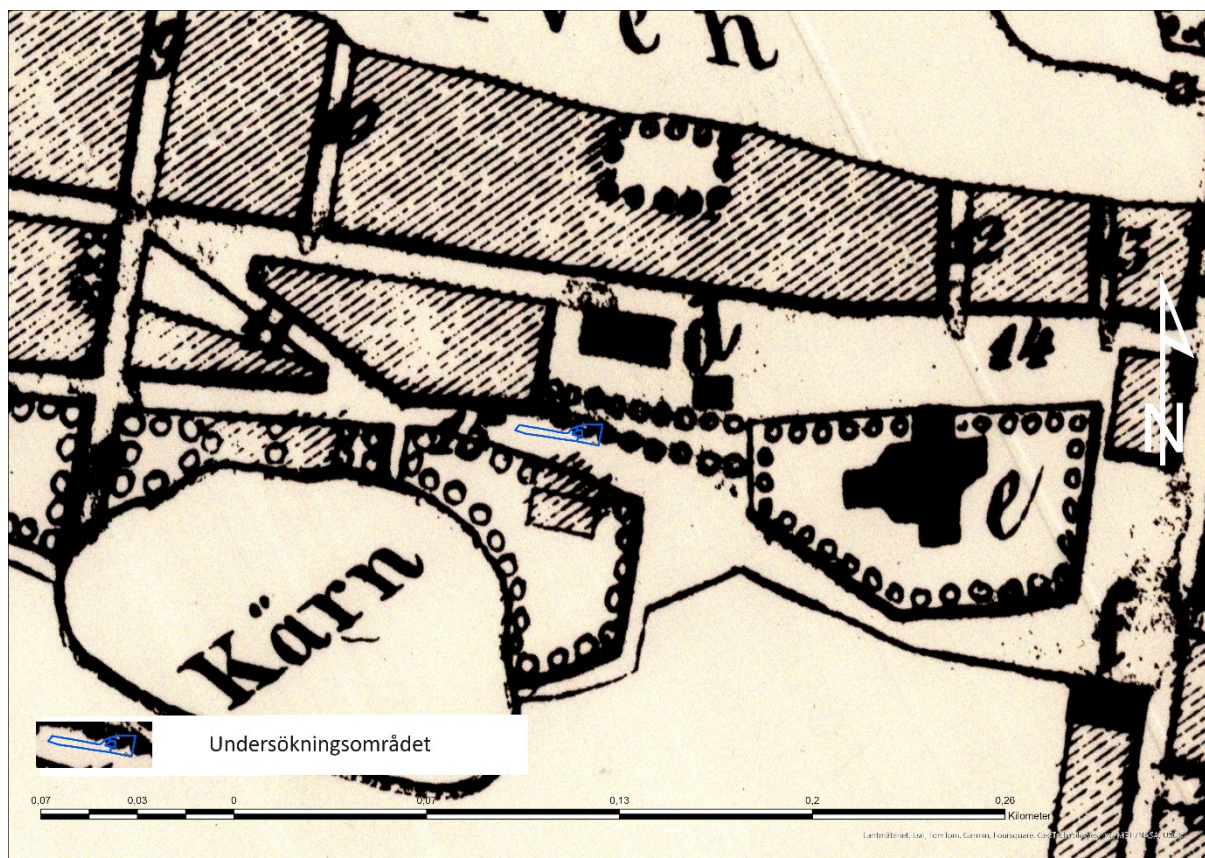
Natur- och fornlämningsmiljö

Undersökningsområdet är beläget omkring 13 meter över havet, i Sundsvall direkt västnordväst om Kyrkans Hus. Strax västsydväst om UO ligger Bünsowska Tjärnen.

Ytan är platt och bevuxen med grönt gräs, jordmånen är främst brunjord med inslag av moderna packmassor.

Figur 3. Ortofoto med undersökningsområdet.

Figur 4. Stadskarta över Sundsvall från 1857 hämtad ur Atlas öfver Sveriges städer med deras alla egor och jordar, jemte areal-beskrifningar av Gustaf Ljunggren.

Tidigare undersökningar

Museet genomförde under hösten 2020 en undersökning på en parkeringsplats bakom Kyrkans hus (tidigare gamla flickskolan).

Fynden som förekom bestod främst byggnadsrester såsom tegel, kalkbruk, kakel, spik, krampor, fönsterglas och liknande, även om det också förekom flintgods och vin samt ölfaskor. Det fanns även strukturella lämningar i schakten.

Fynden indikerade ett välbärgat hems bordkultur.

Redovisning av arbetet

Hela undersökningsområdet var ett schakt om cirka 98 m², vilket schaktades ner med grävmaskin till ett djup om cirka 0,7 m över två soliga dagar i juni, 2024. Schaktet lades ut enligt anvisningar av Sundsvalls Elnät AB i syfte att husera ett elskåp och ett antal markkablar.

Arbetet rörde sig huvudsakligen om schaktning i lager även om viss schaktning kring tre stenar i syfte att få fram stenarna, utan att rucka dem ur plats, också förekom. Vid detta arbetsmoment behövde arkeologerna också handgräva.

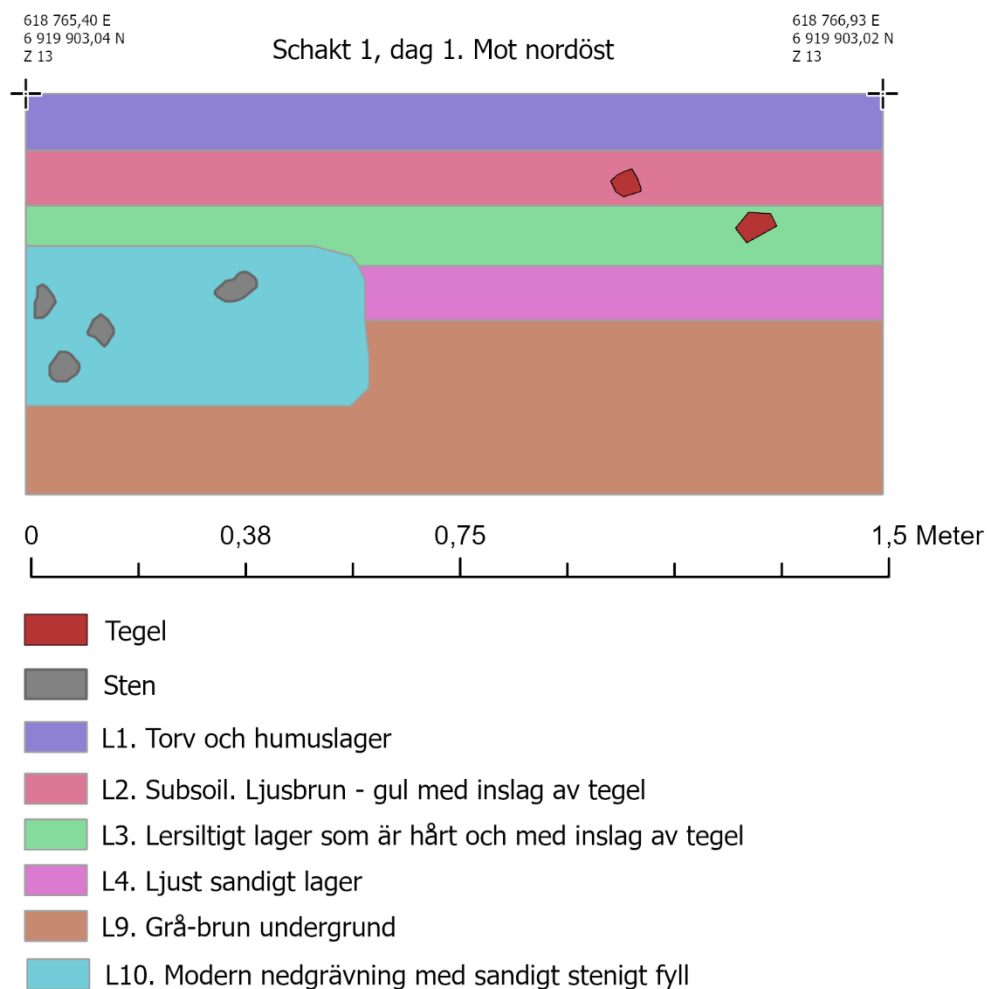
Dokumentation av stadslagren företogs löpande med hjälp av ritningar och foton, vid platser utvalda för deras goda möjligheter att både visa många lager och visa eventuella skiften i lagren.

Första dagen avklarades den östliga halvan av den totala ytan, vilken är huvudsakligen rektangulär-oregelbunden i form. Det som grävdes första dagen var i syfte att få plats med elskåpet, och ytan begränsades av grävmaskinens räckvidd då de inte kunde öppna mer yta än vad de kunde nå i syfte att utplacera stabiliseringslager och själva elskåpet.

Figur 5. Första dagens schaktning. Taget från syd, med nordpil mitt i fotot. Röd färg är var elskåpet ska stå. Profiliritningen, figur 6, är ritad mellan de två blå sträcken på bilden ovan. Schaktet är här taget ner till botten på ett djup om 70 cm.

Ytan var delvis störd av modern aktivitet, vilket syns på den gula sanden i mitten av ytan på fotot, samt även i profilen mot norr i fotot vilket också är var profilritningen lades.

Figur 6. Ritning av schaktprofil.

Den andra dagen grävde vi ett långt, rektangulärt schakt.

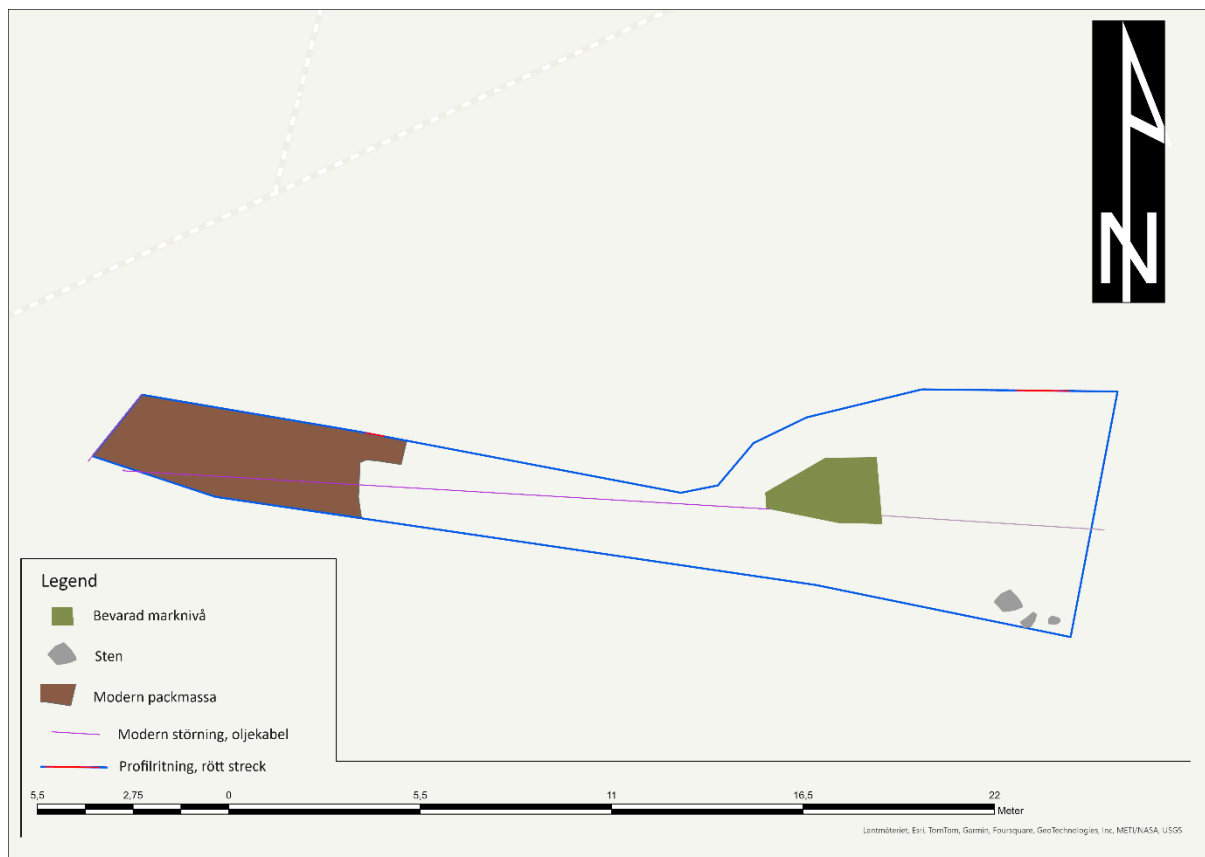

Figur 7. Vi sökte genom lagren med metalldetektor, men fann ingenting värt att ta med till kontoret.

Figur 8. Andra dagens schaktning. Vi fann ej någonting av antikvariskt värde.

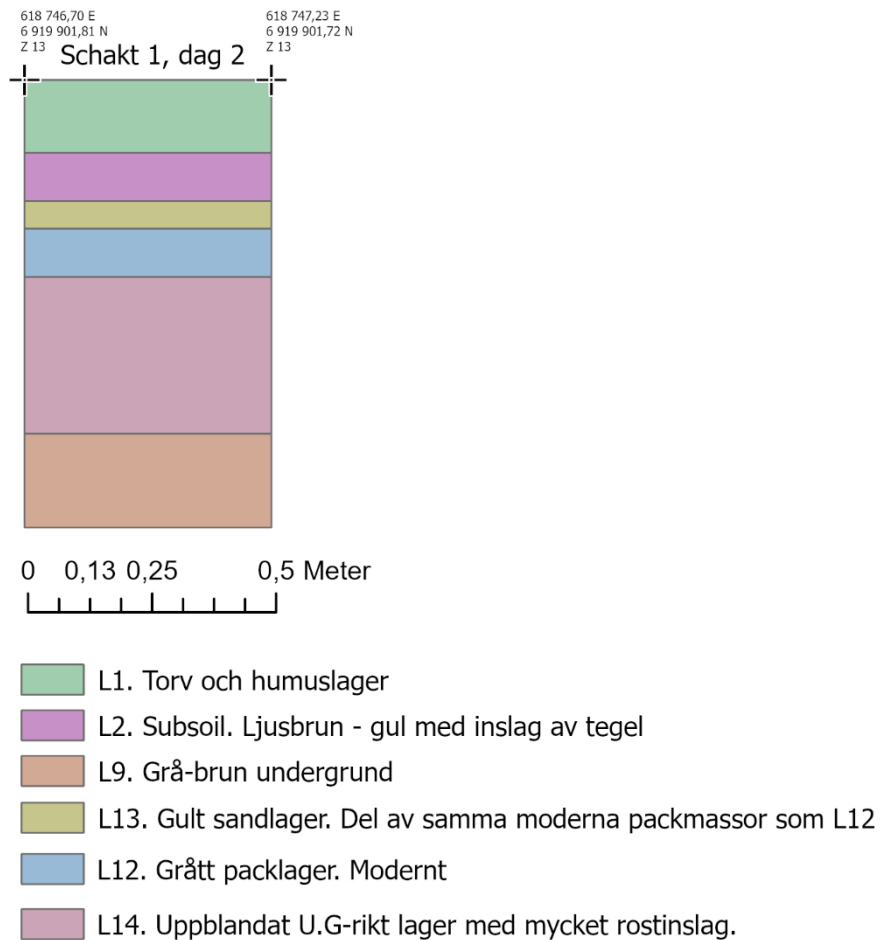
I andra dagens schaktning så dokumenterade vi tre lager som tillsammans producerade en modern stabilisering för någon form av struktur eller liknande, även om vi inte fann några spår av vad som stått på platsen.

Figur 9. Schaktet. Den moderna packmassan är synlig längst till vänster.

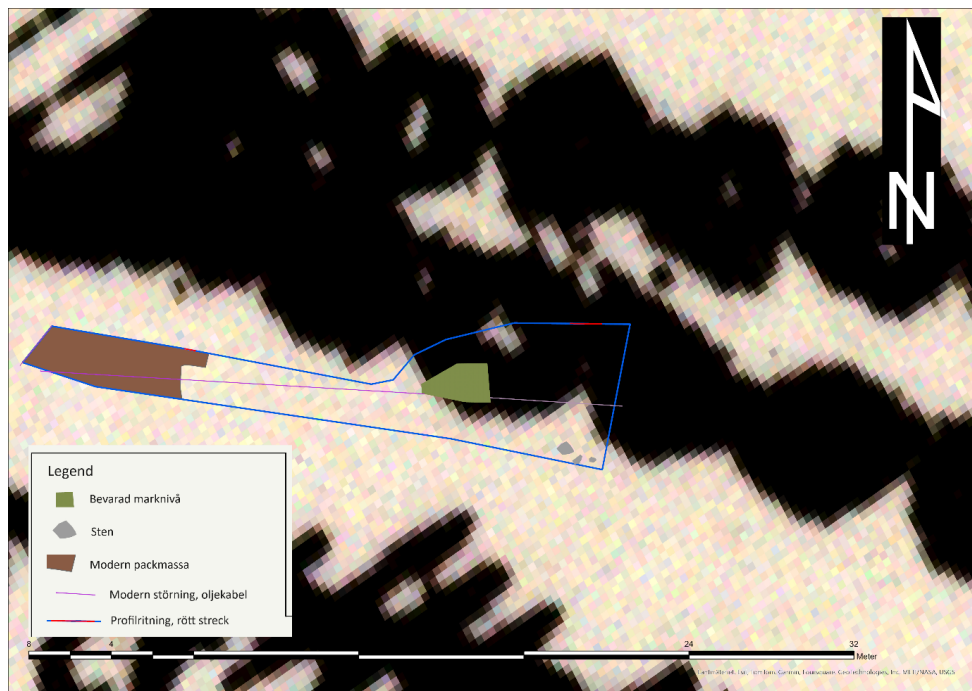
Figur 10. Moderna stabiliseringslager synliga i plan. Foto taget från syd.

Figur 11. Sektionsritning i den del av schaktet som grävdes dag 2. Lager 12-14 är del av de moderna packlagren som är synliga på planen.

Anläggningar

Det framkom ett möjligt fundament till en mur, vilken påträffas på en historisk karta från 1857 (Lundgren, G. 1857).

Figur 12. Karta som visar hur de tre inmätta stenarna går i samma väderstreck, och är nära inpå den stenrad som finns med på en karta från 1857 (Lundgren, G. 1857).

Stenarna får ej ett eget L-nummer utan hör till stadslagret L1935:748. Vi dokumenterade stenblocken *in situ* samt hade grävmaskinen att ta dem ur schaktet åt oss varpå vi rengjorde dem grundligare. De visar ej spår av stenhuggeri/sprängning, men är av så pass blockig natur att de sannolikt har valts ut för att fungera som grund till samma stenrad som är synlig på kartan.

Figur 13. Stenarna in situ. De överensstämmer i plats och riktning med en stenmur/rad på en historisk karta (Lundgren, G 1857), och de är blockiga av sin natur och bra val för fundament till mur. Foto taget från sydväst.

Någon form av modern störning har förekommit i mitten av ytan, vilket syns i figur 5 och 6, vilket har bidragit till att försvåra tolkningen och att definitivt bevisa att denna rad om tre stenar är densamma som syns på den historiska kartan från 1857. Det förblir dock den mest rimliga tolkningen att de tre stenarna är en del av stenanläggningen som är synliga på den historiska kartan.

Figur 14. Stenarna efter att grävmaskinen tagit upp dem ur schaktet. Vi har rengjort dem med borste i syfte att hitta spår av stenhuggning, vilket vi ej fann. Vår bedömning är att stenarna valdes ut då de är av blockig natur.

Fynden

Det förekom ej några fynd på denna schaktövervakning.

Tolkning och diskussion

Det enda av antikvariskt värde inom undersökningsområdet är stenraden bestående av tre blockiga stenar, vilka stämmer i läge och väderstreck med en stenmur på en karta från 1857. Det finns svårigheter när det kommer till dokumentation av fornlämningar inom detta område då det vid något tillfälle har blivit stört, vilket har illustrerats i figur 5, 6 och 11 i den här rapporten.

Rekommendation

Det finns inga vidare rekommendationer ur arkeologiskt perspektiv.

Tekniska och administrativa uppgifter

Västernorrlands museum dnr	2024/30
Länsstyrelsens dnr	3454-2023
Län	Västernorrland
Landskap	Medelpad
Kommun	Sundsvall
Socken	Sundsvall
Fastighet	SUNDSVALL VÄSTERMALM 1:1
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Koordinater mittpunkt	N 6919903 E 618761
Höjd över havet	13 m.ö.h.
Fältarbetstid	2024-06-24 – 2024-06-25
Fältpersonal	Fredrik Gustavsson & Louise Karlsson
Rapportsammanställning	Fredrik Gustavsson
Kartering	RTK-GPS, programvara ArcGIS Pro
Grävmaskinist	

Dokumentationsmaterial i form av fotografier, mätfiler och beskrivningar förvaras på Västernorrlands museum.

Arkivhandlingar

Ärendet förvaras i arkivet på Västernorrlands museum. Ritningar förvaras i Västernorrlands museums topografiska ritningsarkiv.

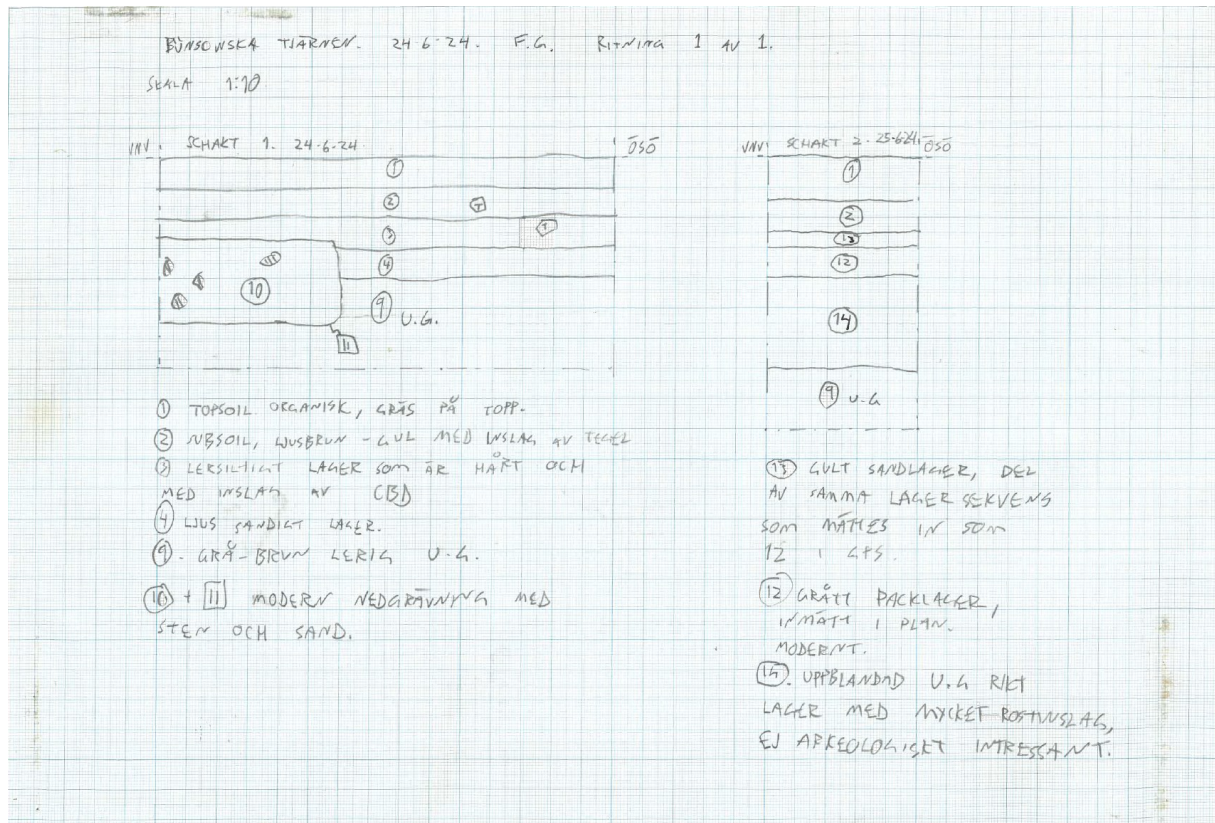
I ärendet ingår förfrågan om undersökningsplan, undersökningsplan och kostnadsberäkning, beslut samt andra relevanta handlingar.

Referenser

Bäck, M & Hembjer, P. 2020. *Vid Västra tjärnens strand - Arkeologisk slutundersökning*. Härnösand: museum.

Stadskarta över Sundsvall från 1857 hämtad ur Atlas öfver Sveriges städer med deras alla egor och jordar, jemte areal-beskrifningar av Gustaf Ljunggren.

Bilaga 1. Profiler

Bilaga 2. Kontexttabell

An-l-nr	Schakt	Typ	Form i plan	Form i profil	Storlek (m)	Djup (m)	Beskrivning i plan	Beskrivning i profil	Kommentar
1	1	Lager	-	Platt	-	0,1	-	Platt	Gräsbevuxen mark
2	1	Lager	-	Platt	-	0,1	-	Platt	Ljusbrun-gul subsoil med visst tegelinslag
3	1	Lager	-	Platt	-	0,1	-	Platt	Lersilt lager som är hårt packat. Orange inslag och stycken av tegel
4	1	Lager	-	Platt	-	0,1	-	Platt	Ljus sand
5	1	Sten	Oval-Oregelbunden. Blockig	-	0,5x0,3	-	Grå blockig sten.	-	Del av gammalt murfundament
6	1	Sten	Rektangulär-Oregelbunden	-	0,6x0,3	-	Grå blockig sten.	-	Del av gammalt murfundament
7	1	Sten	Kvadratisk-Oregelbunden	-	0,6x0,7	-	Grå blockig sten.	-	Del av gammalt murfundament
8	1	Tegel. Metall.	Kabel	-	>30	-	Tegelöverbyggd oljekabel.	-	Modern störning.
9	1	U.G	-	Platt	-	-	-	-	Blågrå undergrundslera
10	1	Fyll	-	Platt bas med skarpa sidor	ca 5x5m i plan	0,28	Fyll i modern nedgrävning. Sten och gul sand.	-	Fyll i modern nedgrävning
11	1	Modern nedgrävning	-	Platt bas med skarpa sidor	ca 5x5m i plan	0,28	Modern nedgrävning med platt bas och skarpa sidor.	-	Modern nedgrävning. Funktion oklar.
12	1	Modernt stabiliseringslager	Oregelbundet. Se karta.	Platt	-	0,1	Modernt packlager.	-	Modernt stabiliseringslager. Hårt packat.
13	1	Modernt stabiliseringslager	Oregelbundet. Se karta.	Platt	-	0,05	Modernt packlager.	-	Modernt stabiliseringslager. Hårt packat.
14	1	Modernt stabiliseringslager	Oregelbundet. Se karta.	Platt	-	0,3	Modernt packlager.	-	Modernt stabiliseringslager. Hårt packat.

Bilaga 3. Schaktbeskrivning

Schakt	Lager	Bottenlager	Yta (m2)	Djup (m)	Anl.
1	Tunn organisk matjord med flertalet tunna stadslager under	Blå-grå undergrundslera	98	0,7	5, 6 och 7

Bilaga 4. Fotolista

Bildnr	Motiv	Sett från
1334	Innan grävning.	Ö
1335	Innan grävning.	V
1336	Innan grävning.	N
1337	Lager 2.	Ö
1338	Lager 3.	Ö
1339	Arbetsbild.	Ö
1340	Stenstruktur, bestående av stenar nr 5, 6 och 7.	Ö
1341	Stenstruktur, bestående av stenar nr 5, 6 och 7.	VSV
1342	Stenstruktur, bestående av stenar nr 5, 6 och 7.	VNV
1343	Arbetsbild, modern oljekabel.	Ö
1344	Arbetsbild, modern oljekabel.	Ö
1345	Block 5-7, på gräsmattan efter att de tagits ur schaktet.	-
1346	Profil. Ritningen från schakt 1, ritning 1.	SV
1347	Ytan schakt 1, när avklarad.	S
1348	Ytan schakt 1, när avklarad.	V
1349	Ytan schakt 1, när avklarad.	N
1350	Ytan schakt 1, när avklarad.	Ö
1351	Arbetsbild, L.K går med metalldetektorn.	S
1352	Modern mörkskiftning.	S
1353	Arbetsbild, L.K går med metalldetektorn.	S
1354	Arbetsbild schakt.	Ö
1355	Schakt.	Ö
1356	U.G.	Ö
1357	U.G.	Ö
1358	Anläggningen 12, i plan.	SÖ
1359	A12, i profil.	NÖ
1360	Botten schakt.	Ö
1361	A12, i profil.	SÖ
1362	A12, i profil.	S
1363	A12 fortsättning, i plan.	S
1364	A12 fortsättning, i plan.	SÖ
1365	Gatubelysningskabel och vägmassor.	SÖ
1366	Profil schakt 2, ritning 1.	S
1367	Översikt schakt 2.	N
1368	Översikt schakt 2.	NV
1369	Översikt schakt 2.	VNV

Bilaga 5. Dagbok

Måndag. 24.6.24.

På plats ca 09, i Sundsvall. Igång med grävning ca 09.30.

Vi fann en stenrad om 3 sten vilka var blockiga och platta.

Stenraden ligger ungefär var en mur/liknande förekom på 1700-talskartan (se foton 1340-2).

Oljekabel dök upp ca kl 10. Försinkar arbetet något men inte drastiskt.

Dräneringsdelar hittades.

Vi mätte in allt med GPS och gjorde en ritning skala 1:10, vilken innefattade lagren samt också en modern störning.

Tisdag. 25.06.24.

På plats 09.00. Grävning börjar nästan direkt.

Litet transistorhus nu på plats, i schakt 1.

Gräver 2 schakt som går västerut, och går ihop ca 5 m väst om huset. Fortsatt inget av intresse.

De behöver fixa provisorisk väg då maskinen behöver ställas på nuvarande gångväg.

Efter lunch tar de bort träd. Vi uppdaterar fältarkiv.

Vid sista halvan av schakt 2 förekom 3 packlager, vilka i fält/plan mättes in med GPS som kontext 12. Oklar funktion men definitivt modern.